

**Міністерство охорони здоров'я України
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького**

ПРОФІЛАКТИКА СТОМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Навчальний посібник

За загальною редакцією

професора Смоляр Ніни Іванівни

доцента Гуменюк Ольги Михайлівни

*Рекомендовано Центральним медичним кабінетом з вищої медичної освіти
МОЗ України для студентів стоматологічних факультетів вищих медичних
навчальних закладів IV рівня акредитації та лікарів інтернів
(протокол №4 від 01.10.2010 р. засідання науково-методичної Комісії з
медицини Міністерства освіти і науки України)*

**Видавництво “Магнолія-2006”
Львів – 2025**

УДК 616.314-084(075.8)
П 84

*Відтворення цієї книги або будь-якої її частини
заборонено без письмової згоди видавництва.
Будь-які спроби порушення авторських прав
переслідуватимуться у судовому порядку.*

Гриф надано Міністерством освіти і науки України

Рецензенти:

Л. Ф. Каськова – завідувач кафедри дитячої та терапевтичної стоматології з профілактикою стоматологічних захворювань ВДНЗ “Українська медична стоматологічна академія”, доктор медичних наук, професор;

М. М. Рожко – завідувач кафедри стоматології Івано-Франківського національного медичного університету, Заслужений діяч науки і техніки, доктор медичних наук, професор;

Т. Д. Заболотний – завідувач кафедри терапевтичної стоматології ФПДО Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Заслужений лікар України, доктор медичних наук, професор.

**Смоляр Н. І., Гуменюк О. М., Кравець Т. П., Безвужко Е. В., Гуменюк В. В.,
Єфремова О. В**

П 84 Профілактика стоматологічних захворювань: навч. посібник. – Львів: «Магнолія 2006», 2025. – 368 с.

ISBN 978-617-574-030-9 “Магнолія 2006”

Цей посібник розрахований на підготовку студентів, лікарів-стоматологів-інтернів та лікарів-стоматологів до самостійного прийому стоматологічних хворих з профілактичною метою.

У посібнику розглянуті питання значення профілактичного направлення, основних принципів і задач профілактики карієсу зубів. Актуальність профілактики карієсу зубів зумовлена його значною поширеністю серед дитячого і дорослого населення країни та наслідками його ускладнень, які призводять до втрати зубів, порушення функції шлунково-кишкового тракту, жувального апарату та втрати естетичного оптимуму. За даними ВООЗ карієс включений у число шести хвороб сучасності, профілактика яких є найбільш актуальним завданням сучасної стоматології і системи охорони здоров'я у цілому. Не дивлячись на досягнуті успіхи у лікуванні і профілактиці карієсу, його поширеність і інтенсивність у різних регіонах України і загалом у світі лишаються високими. Викликає занепокоєння і той факт, що множинний карієс зубів частіше зустрічається серед дітей молодшого дошкільного віку. Наукові досягнення вітчизняних і зарубіжних вчених у розробці нових засобів і методів профілактики карієсу зубів надають лікареві більший спектр вибору лікарських засобів для планування та впровадження профілактики карієсу зубів на індивідуальному чи груповому рівні.

УДК 616.314-084(075.8)

© Смоляр Н. І., Гуменюк О. М., Кравець Т. П.,
Безвужко Е. В., Гуменюк В. В., Єфремова О. В, 2025
ISBN 978-617-574-030-9 © “Магнолія 2006”, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ТА ГІСТОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРОЖНИНИ РОТА У ДІТЕЙ	6
1.1. Будова порожнини рота	6
1.2. Розвиток порожнини рота та зубів	14
1.3. Прорізування зубів	21
1.4. Будова зубів та періодонта	24
1.5. Вікові періоди розвитку зубощелепної системи	31
1.6. Роль і властивості слини	36
1.7. Мікрофлора порожнини рота	46
РОЗДІЛ 2. ЗУБНІ ВІДКЛАДЕННЯ	50
2.1. Класифікація зубних відкладень	50
2.2. Роль зубної бляшки у виникненні карієсу	58
РОЗДІЛ 3. ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ	62
3.1. Поняття про стоматологічне здоров'я та стоматологічний статус	62
3.2. Збирання анамнезу	68
3.3. Огляд дитини	69
3.4. Моніторинг захворюваності карієсом зубів в Україні	73
3.5. Визначення та реєстрація гігієнічного стану ротової порожнини	76
3.6. Визначення стану пародонту	86
3.7. Визначення стану прикусу	91
3.8. Імунні механізми захисту у ротовій порожнині	94
3.9. Функціональний стан емалі зубів	97
3.10. Прогнозування росту карієсу зубів	102
РОЗДІЛ 4. ПРОФІЛАКТИКА КАРІЄСУ	107
4.1. Історія профілактики стоматологічних захворювань	107
4.2. Поняття про профілактику	109
4.3. Рівні, види і методи профілактики	112
4.4. Антенатальна профілактика	115
4.5. Підвищення захисних сил і адаптаційно-компенсаторних можливостей організму	158
4.6. Підвищення мінералізації емалі і твердих тканин зубів	164
4.7. Морфологічні і структурно-функціональні особливості одонтогліфіки жувальної поверхні зубів	173
4.8. Герметизація фісур	176
4.9. Сучасні підходи до профілактики карієсу зубів у дітей	198
4.10. Ремінералізуючі засоби	201

РОЗДІЛ 5. ГІГІЄНА РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ	207
5.1. Мета та значення гігієни ротової порожнини	207
5.2. Професійна гігієна	210
5.3. Методи чищення зубів	212
5.4. Предмети та засоби догляду за ротовою порожниною	215
РОЗДІЛ 6. ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ ПАРОДОНТА	248
6.1. Загальна характеристика захворювань пародонта у дітей та фактори ризику їх виникнення	248
6.2. Профілактика захворювань пародонта	252
РОЗДІЛ 7. ПРОФІЛАКТИКА ЗУБОЩЕЛЕПНИХ АНОМАЛІЙ ТА ДЕФОРМАЦІЙ	262
7.1. Вікові особливості прикусу та його патологія	262
7.2. Види аномалій та деформацій, їх ранні ознаки	264
7.3. Причини розвитку аномалій і деформацій	266
7.4. Профілактика аномалій та деформацій зубощелепової системи	271
7.5. Міогімнастика	280
7.6. Диспансеризація дітей	286
РОЗДІЛ 8. КОМПЛЕКСНА ПРОФІЛАКТИКА СТОМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	288
8.1. Комплексна програма профілактики	288
8.2. Епідеміологічне дослідження	296
8.3. Диспансеризація дітей та підлітків з карієсом зубів	301
8.4. Диспансеризація вагітних	304
8.5. Звітна документація диспансеризації	306
8.6. Гігієнічне навчання і виховання	308
ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	311
ДОДАТКИ	332
ЛІТЕРАТУРА	357

ПЕРЕДМОВА

Стоматологічні захворювання – найчастіша патологія у дітей. Карієс зубів, захворювання пародонта, зубощелепові аномалії – група основних дитячих стоматологічних захворювань. Каріозні пошкодження зубів трапляються у 12–98 % дітей. Починаючи з 7–8 років виникають також зміни в тканинах пародонта, які діагностуються у 10–50 % дітей. Зубощелепові аномалії характерні для 18–70 % дітей. Таким чином, майже всі діти мають ту чи іншу стоматологічну патологію.

На жаль, потрібно відзначити, що стоматологічні хвороби у дітей за останні роки зустрічаються значно частіше, важчими стали їх прояви, хоча існує планова санація порожнини рота у дітей, збільшуються штати дитячих стоматологів.

Хвороби порожнини рота, особливо вогнища інфекції при пульпітах та періодонти-тах, несприятливо впливають на загальний стан дитини. Вони спричиняють такі захворювання як: ревматизм, холецистит.

У дітей при наявності зубощелепових аномалій формуються косметичні вади. І нарешті, при захворюваннях порожнини рота порушується основна функція зубощелепової системи – жування, що призводить до виникнення захворювань шлункво-кишкового тракту.

Розповсюдженість стоматологічних захворювань у дітей при наявності великої кількості лікарів-стоматологів і впровадженні в практику дійових організаційних заходів, спрямованих на покращення допомоги дітям, пов'язана зі значним погіршенням навколишнього середовища (викиди хімічних підприємств, забруднені продукти харчування та ін.), а також з недостатньою увагою до первинної профілактики стоматологічних захворювань.

У зв'язку з цим основна мета посібника – навчити майбутніх лікарів-стоматологів і педіатрів організації та проведенню первинної профілактики стоматологічних захворювань у дітей.

У посібнику викладені анатомо-фізіологічні та гістологічні особливості ротової порожнини у дітей. Наведені дані про поширеність стоматологічних захворювань, методи обстеження та критерії оцінки стоматологічного статусу дитини, описані профілактика карієсу, захворювань пародонта та зубощелепових аномалій, методика гігієнічного навчання дітей та організації комплексної системи профілактики.

Посібник містить питання для тестового контролю знань студентів.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

СМОЛЯР Ніна Іванівна
ГУМЕНЮК Ольга Михайлівна
КРАВЕЦЬ Тетяна Петрівна
БЕЗВУШКО Єльвіра Валентинівна
ГУМЕНЮК Василь Васильович
ЄФРЕМОВА Оксана Василівна

ПРОФІЛАКТИКА СТОМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

*Навчальний посібник за загальною редакцією
професора Смоляр Ніни Іванівни
доцента Гуменюк Ольги Михайлівни*

Формат 70х100/16. Папір друк. №2. Гарнітура Таймс.
Умовн. друк. арк. 23.

ПП “Магнолія 2006”
м. Львів-53, 79053, Україна, тел.+380503701957
e-mail: magnol06@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України

Надруковано у друкарні видавництва “Магнолія 2006”